

KRIPTOVALIUTOS APSKAITOS REGLAMENTAVIMAS REMIANTIS TFAS IR VAS APSKAITOS STANDARTAIS

Gabrielė GABRILEVIČIENĖ, Vytauto Didžiojo universitetas, Žemės ūkio akademija, Bioekonomikos plėtros fakultetas, el. paštas gabriele.gabrileviciene@vdu.lt

Santrauka

Straipsnyje nagrinėjama kriptovaliutų finansinė apskaita, remiantis Verslo apskaitos standartais ir Tarptautiniais finansiniais ataskaitų sudarymo standartais. Straipsnyje aptariami skirtingi požiūriai ir naujaisi veiksmai, atliekami apskaitos standartų nustatymo institucijų, susijusių su kriptovaliutomis. Taip pat straipsnyje įvertinami kriptovaliutos apskaitos skirtumai pagal TFAS IR VAS apskaitos standartus. Tyrimo rezultatai rodo, jog apskaitos ypatumai pagal TFAS ir VAS skiriasi, tačiau kadangi nėra konkretaus apskaitos standarto, kuris nurodytų konkretų kriptovaliutų apskaitos metodą, buhalteriai gali rinktis, kuriuo apskaitos standartu vadovautis, atsižvelgiant į kriptovaliutų pobūdį ir paskirtį. Šių naujų virtualių turtų finansinės ir vertinimo pasekmių supratimas yra būtinas ateities apskaitos tyrimams ir profesiniam praktikavimui.

Reikšminiai žodžiai: kriptovaliutos, apskaita, Tarptautiniai finansiniai apskaitos standartai, Verslo apskaitos standartai, blokų grandinė, Bitcoinai

Įvadas

Kriptovaliutos yra vis labiau populiarėjantis reiškinys šiuolaikinėje visuomenėje, kuris plačiai naudojamas tiek fizinių, tiek juridinių asmenų. Jų technologinės savybės sužavėjo daugelį, todėl gerokai išaugo prienamų kriptovaliutų skaičius bei naudojimo sritys. Vis daugiau įmonių pradėjo naudoti kriptovaliutas kaip investavimo ar mokėjimo priemonę. Dėl didėjančio kriptovaliutų populiarumo atsirado poreikis jų reglamentavimo taisyklėms bei gairių poreikis, kaip tokio tipo valiutą traktuoti finansinėje atskaitomybėje. Dėl tokių gairių trūkumo praktikoje buvo taikomi įvairūs apskaitos metodai, dėl kurių finansinių ataskaitų rengėjams kilo iššūkių. Kriptovaliutos tapo svarbiu finansinės aplinkos aspektu, todėl reikia sukurti atitinkamas reguliavimo sistemas, kad būtų galima spręsti jų apskaitos tvarkymą. S. S. Smith, R. Petkov ir R. Lahijani (2019) po atlikto tyrimo teigė, jog šiuo metu nėra vieno visoms įmonėms tinkamo apskaitos sprendimo, kuris liestų kriptovaliutų apskaitą. Dėl kriptovaliutos apskaitos skirtumų gali atsirasti iššūkių valdant pajamas bei informacijos asimetriją tarp subjektų ir suinteresuotųjų šalių, todėl itin svarbu identifikuoti skirtumus ir nustatyti, kokią įtaką jie gali turėti. Šiame straipsnyje nagrinėjami kriptovaliutų apskaitos skirtumai, dėmesys skiriamas perspektyvai iš TFAS ir VAS apskaitos standartų pusės, pateikiant įžvalgą apie kriptovaliutų reglamentavimą ir pateikimą finansinės apskaitos ataskaitose. Tyrimo kryptis pasirinkta dėl tyrimų stokos, todėl šis straipsnis turėtų būti naudingas bei informatyvus kitiems.

Tyrimo tikslas – nustatyti, kaip vertinti kriptovaliutų apskaitą ir atskleidimą finansinėse ataskaitose.

Iškeltam tikslui pasiekti sprendžiami šie **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti kriptovaliutų sampratą;
2. Identifikuoti kriptovaliutų apskaitos reglamentavimo ypatumus ir problemas;
3. Įvertinti kriptovaliutos apskaitos skirtumus pagal TFAS IR VAS apskaitos standartus.

Tyrimo objektas ir metodai

Atlikto tyrimo objektas yra kriptovaliutų apskaitos reglamentavimas. Naudoti metodai apimta mokslinės literatūros analizę ir sintezę, apibendrinimą ir palyginimą, grafinį vaizdavimą bei palyginamąją analizę.

Tyrimų rezultatai ir jų aptarimas

A. Hartley (2019) teigia, kad valiuta šimtmečius buvo ypatingai svarbi visuomenei. Tobulėjant technologijoms, kurias taiko pasaulis, pinigai vis labiau skaitmeninami. Prieš daugiau nei 60 metų dauguma žmonių naudojo tik kietąsias valiutos formas, pavyzdžiui, dolerius ir monetas. Tačiau pasaulyje buvo pradėtos naudoti debeto ir kredito kortelės. Šių kortelių naudojimas buvo vienas pirmųjų žingsnių siekiant pinigų skaitmeninimo. Minėto autoriaus teigimu, kriptovaliuta yra naujausia skaitmeninės valiutos forma (Hartley, 2019). Kadangi kriptovaliuta yra internete, ja gali būti taip pat paprasta naudotis kaip kredito ar debeto kortele.

M. Z. Khan, H. B. Sultan ir S. Baloch (2020) teigė, jog „kriptovaliutos – skaitmeninė mainų priemonė, sukurta, įsigyjama, laikoma ir prekiaujama elektroniniu būdu, skirtingai nei tradicinė (Fiat) valiuta“. Kriptovaliutų koncepcija buvo sukurta 2009 m., kai visuomenei buvo priinama pirmoji kriptovaliuta *Bitcoin*. Dabartinėje rinkoje yra kur kas

daugiau kriptovaliutų, tačiau populiariausia išlieka *Bitcoin*, taip pat ir *Ether*, *Litecoin* ir *Monero*. Remiantis A. Subačiaus ir R. Subačienės (2019) teigimu, kriptovaliutos yra vienas didžiausių technologinių išradimų, kuris išpopuliarėjo per labai trumpą laiką. Skirtingų autorių nuomonės siekiant apibrėžti kriptovaliutas skiriasi, tačiau sutariama, kad kriptovaliutų atsiradimui darė įtaką nuolat tobulėjančios technologijos ir modernėjanti visuomenė. Siekiant labiau suprasti kriptovaliutų sąvokos apibrėžimą, analizuojami skirtinguose šaltiniuose pateikti šios valiutos apibūdinimai (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Kriptovaliutos sąvokos (sudaryta remiantis lentelėje minėtais autoriais)

Table 1. Concepts of cryptocurrency (based on the authors mentioned in the table)

Autorius	Sąvoka
S. S. N. Murthy, 2018	Kriptovaliuta yra „skaitmeninė arba virtuali valiuta, kuri naudoja kriptografiją saugumui.“
J. Murray, 2018	Kriptovaliuta yra „virtualūs pinigai, kurių tikroji vertė nulinė, išleisti kompiuteriniu kodu elektroniniuose portfeliuose, kurie nėra konvertuojami į nieką ir neturi jokių centrinių bankų.“
H. K. Gezginci, 2021	„Kriptovaliutos yra viena iš virtualių valiutos formų, kuri užtikrina didelį privatumą ir patikimus sandorius.“
H. Venter, 2016	„Kriptovaliuta yra mainų forma, kuri egzistuoja tik skaitmeniniu būdu ir nėra susieta su jokia fizine valiuta.“
J. Frankenfield, 2023	„Kriptovaliuta yra skaitmeninio turto forma, pagrįsta tinklu, paskirstytu dideliu skaičiumi kompiuterių. Ši decentralizuota struktūra leidžia jiems egzistuoti už vyriausybių ir centrinių institucijų kontrolės.“
Garnett, 2022	„Kriptovaliuta yra skaitmeniniai pinigai, apsaugoti blokų grandinės technologija.“
Volosovych ir Baraniuk, 2018	„Kriptovaliuta yra fiktyvi valiuta, kuri neturi oficialaus statuso ir tinkamo reguliavimo. Ši valiuta yra išleista ne centrinio banko, todėl neužtikrina pinigų grąžinimo.“

Remiantis 1 lentelės duomenimis, galima daryti išvadą, kad kriptovaliuta suprantama kaip skaitmeninė ar virtuali valiuta, kuri egzistuoja už vyriausybinių ir centrinių institucijų kontrolės bei yra apsaugota blokų grandinės technologija. Kriptovaliutos sąvokos samprata skirtinguose literatūros šaltiniuose skiriasi. Tačiau apibendrinus S. S. N. Murthy (2018), J. Murray (2018), H. K. Gezginci (2021) ir kitus autorius, galima išskirti keletą svarbių kriptovaliutos bruožų:

1. Skaitmeninės: kriptovaliutos yra skaitmeninės valiutos, kurios egzistuoja tik elektroniniame pavidale. Jos nėra susietos su fizinėmis vertybėmis arba valstybių valiutomis.
2. Decentralizuotos: dauguma kriptovaliutų veikia be centrinių institucijų, tokių kaip bankai ar vyriausybė. Jos remiasi decentralizuota technologija, žinoma kaip blokų grandinė, kuri leidžia patvirtinti ir tvarkyti transakcijas.
3. Anonimiškumas: kai kurios kriptovaliutos suteikia tam tikrą anonimiškumą, nes transakcijos vyksta be asmeninės tapatybės atskleidimo. Tačiau svarbu pažymėti, kad ne visos kriptovaliutos yra visiškai anoniminės.
4. Saugumas: kriptovaliutos naudoja šifravimo technologiją, kad užtikrintų transakcijų ir pinigų perdavimo saugumą. Tai padeda išvengti sukčiavimo ir neteisėtų veiksmų.
5. Ribotas tiekimas: daugelis kriptovaliutų turi ribotą tiekimą. Tai reiškia, kad yra nustatytas maksimalus monetų arba žetonų skaičius, kuris gali būti sukurtas. Tai padeda išvengti infliacijos ir kontroliuoja kriptovaliutos vertę.

Tai tik keletas svarbiausių kriptovaliutos bruožų. Kiekviena kriptovaliuta gali turėti unikalius aspektus ir funkcijas. Mokslinėje literatūroje galima rasti ir tyrimų, kuriuose akcentuojami kriptovaliutų privalumai ir trūkumai (žr. 1 pav.):

PRIVALUMAI	TRŪKUMAI
<ul style="list-style-type: none"> • Kriptovaliutų kasybos atvirasis kodas – BTC taiko tuos pačius algoritmus, kurie naudojami internetinėje bankininkystėje. • Nėra infliacijos – monetos ribojamos iki 21 mln. bitkoinų. Kadangi nėra politinių jėgų ar įmonių, galinčių pasinaudoti kita sistema, nėra galimybės plėtoti infliaciją sistemoje. • Neribotos sandorių galimybės. • Nėra ribų, atšaukti mokėjimus šioje sistemoje neįmanoma, monetos negali būti padirbtos ar kopijuojamos. • Anonimiškumas. Kriptovaliutos yra visiškai anonimiškos. • Skaidrumas. BTC saugo kada nors įvykusių operacijų istoriją. Ji vadinama blokine grandine. • Dideli kainų svyravimai. • Galimos pigesnės finansinės paslaugos. 	<ul style="list-style-type: none"> • Didelis nepastovumas – beveik visi bitkoino vertės pakilimai ir nuosmukiai tiesiogiai priklauso nuo skirtingų šalių vyriausybių deklaruojamų pareiškimų. • Didelė rizika investuojant į kriptovaliutą vidutiniu ar ilguoju laikotarpiu. • Nuolat svyruojantis kursas.

Šaltinis: sudaryta pagal Subačius ir Subačienė (2019), Ivanschenko (2016)
Source: according to Subačius and Subačienė (2019), Ivanschenko (2016)

1 pav. Kriptovaliutų privalumai ir trūkumai

Fig. 1. Advantages and disadvantages of cryptocurrencies

Pažvelgus į 1 pav. duomenis, galima teigti, kad kriptovaliutos turi daugiau privalumų nei trūkumų, todėl suteikia daug galimybių tiems asmenims, kuriems aktualus jų naudojimas. Tačiau kai kurie kriptovaliutų privalumai tam tikrais atvejais gali būti traktuojami ir kaip trūkumai. Pavyzdžiui, dideli kainų svyravimai gali lemti greitą pelną investuotojams,

bet tuo pačiu gali ir sukelti nuostolių tam tikromis aplinkybėmis, pavyzdžiui, kai kriptovaliutos kaina staiga nukrenta. Taip pat investuotojas patiria didesnę riziką. D. Blystone (2023) teigimu, kriptovaliutos bruožas, jog mokėjimų atšaukti sistemoje neįmanoma, dažnai laikomas esminiu kriptovaliutos privalumu, kadangi sandoris patvirtinamas ir įtraukiamas į blokų grandinę, tuomet jį pakeisti arba atšaukti tampa beveik neįmanoma. Mokslininko teigimu, ši funkcija užtikrina aukštą saugumo lygį ir apsaugo nuo nesąžiningų mokėjimų grąžinimų bei ginčų (Blystone, 2023). Tačiau remiantis J. Frankenfield (2023) nuomone, nepaisant saugumo, susiduriama ir su tokiomis situacijomis, kai maždaug penktadalis visų bitkoinų yra nepasiekiami dėl prarastų slaptažodžių arba neteisingų siuntimo adresų.

Apibendrinant galima teigti, jog kriptovaliutos yra viena iš virtualių valiutos formų, kuri užtikrina didelį privatumą ir patikimus sandorius. Kriptovaliutų rūšių yra daug, bet populiariausios yra *Bitcoin*, *Ether*, *Litecoin* ir *Monero*. Vartotojams kriptovaliutos patrauklios dėl savo privalumų, tačiau K. Sigler (2018) teigimu, šios valiutos naudojimas yra dviprasmiškas, nes nors ir suteikia galimybę supaprastinti finansinių operacijų vykdymą, kartu provokuoja sukčiavimą elektroninėje erdvėje ir yra rizikingos.

Kriptovaliutų populiarumas ir naudojimas visame pasaulyje sparčiai auga. Šios skaitmeninės valiutos siūlo naujas galimybes finansų ir mokėjimų sektoriuje, tačiau kartu su jų plėtra iškyla ir tam tikri iššūkiai. Pasak S. Corbet (2021), vienas didžiausių iššūkių yra reguliavimo institucijų gairių trūkumas. Kadangi kriptovaliutos yra palyginti naujos, nėra aiškių gairių, kaip jas apskaityti. Tai reiškia, kad įmonės ir buhalteriai turi pasikliauti savo sprendimu, jog nustatyti tinkamą kriptovaliutų apskaitos tvarką.

Išanalizavus įvairių autorių (Cumming ir Johan, 2019; Corbet, 2021; Ozturk ir Sulungur, 2021) nuomones, galima teigti, kad dirbant su kriptovaliutomis iškyla daug apskaitos problemų, to priežastys – valiutų prigimtis ir specifinės savybės, taip pat tarptautinio apskaitos standarto, kuris apibrėžia kriptovaliutų apskaitą, nebuvimas, o tai daro įtaką skirtingam kriptovaliutų traktavimui skirtingais atvejais. D. Dupuis ir K. Gleason (2020) teigimu, su kriptovaliutomis susijusių taisyklių trūkumas ir anonimiškumas sukėlė rimtą susirūpinimą, kad jos palengvins pinigų plovimą ir kitą nusikalstamą veiklą. Be to, sandorių neapsaugo vyriausybės teisės aktai ar kontrolė. A. Hartley (2019) teigia, jog reguliavimo trūkumas taip pat susijęs su apskaitos ir audito profesijomis, nes nėra taikomų Tarptautinės finansinės atskaitomybės (TFAS) standartų, reglamentuojančių kriptovaliutų apskaitą, dėl kurių buvo naudojama įvairi apskaitos praktika. Kadangi šiuo metu nėra jokių TFAS, kurie tiksliai reglamentuotų kriptovaliutų apskaitos reikalavimus, buhalteriai neturi kitos išeities, kaip remtis esamais apskaitos standartais. Nepaisant to, Tarptautinis finansinės atskaitomybės aiškinimo komitetas (TFAAK) 2009 m. paskelbė gaires, kurie apskaitos standartai yra taikomi kriptovaliutomis, tačiau tai yra tik interpretacija, todėl prievolės būtent taip traktuoti kriptovaliutas nėra. Be to, preliminariai buvo nuspręsta, kad nebus išleistas naujas standartas, reglamentuojantis kriptovaliutas. Nepaisant minėtų gairių egzistavimo, jos nepateikia visų situacijų sprendimų, kurie susiję su kriptovaliutos apskaita.

Kitas kriptovaliutų apskaitos iššūkis yra technologijos sudėtingumas. Kriptovaliutos veikia blokų grandinėje, kuri yra decentralizuota knyga, kurioje registruojamos visos operacijos. Kriptovaliutų apskaitai itin svarbu suprasti, kaip veikia blokų grandinė ir kaip tikrinamos operacijos. Tam reikia specialių žinių ir patirties, kurių daugelis tradicinių buhalterių gali neturėti. Kriptovaliutos apskaita gali būti sudėtinga užduotis dėl unikalaus skaitmeninio turto pobūdžio.

Keletas svarbių aspektų apskaitant kriptovaliutą (Hartley, 2018):

- Klasifikacija: nustatykite tinkamą kriptovaliutos klasifikaciją pagal jos pobūdį ir paskirtį. Jis gali būti klasifikuojamas kaip nematerialusis turtas, finansinis turtas arba atsargos, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes ir ketinimą laikyti kriptovaliutą.

- Pirminis pripažinimas: įsigyjant ar kasant kriptovaliutą, ji iš pradžių turėtų būti pripažįstama tikrąja verte įsigijimo dieną. Tikroji vertė gali būti nustatyta naudojant patikimas kriptovaliutų biržas ar kitus tinkamus šaltinius.

- Vėlesnis vertinimas: po pirminio pripažinimo kriptovaliuta paprastai vertinama tikrąja verte. Tikrosios vertės pokyčiai pripažįstami finansinėse ataskaitose, dažniausiai pelno (nuostolių) ataskaitoje arba kitose bendrosiose pajamose, priklausomai nuo naudojamos apskaitos tvarkos.

- Operacijų registravimas: kiekviena operacija, susijusi su kriptovaliutomis, pavyzdžiui, pirkimai, pardavimas ir mainai, turėtų būti registruojama atskirai ir tiksliai. Svarbu užfiksuoti operacijos datą, sumą, sandorio šalį ir tikrąją kriptovaliutos vertę operacijos metu.

- Vertinimas ir vertės sumažėjimas: reguliariai vertinkite kriptovaliutos balansinę vertę dėl galimo vertės sumažėjimo. Jeigu tikroji kriptovaliutos vertė yra mažesnė už jos apskaitinę vertę, finansinėse ataskaitose turi būti pripažintas vertės sumažėjimas.

- Atskleidimas: finansinėse ataskaitose pateikite išsamią informaciją, kad vartotojai suprastų apskaitos politiką, riziką ir neapibrėžtumą, susijusį su kriptovaliutų laikymu. Atskleidžiant informaciją turėtų būti pateikta informacija apie klasifikaciją, vertinimo metodus ir bet kokius reikšmingus įvykius ar pokyčius kriptovaliutų portfelyje.

Kitas iššūkis yra tai, kokiai turto rūšiai kriptovaliutos gali būti priskiriamos. Kriptovaliutų apskaitai gali būti taikomi šie standartai (Prochazka, 2018):

- Pinigai (pinigų srautų atskaita: 7 TAS arba finansinės priemonės: 9 TFAS);
- Finansinis turtas (32 TAS: Finansinės priemonės – pateikimas);
- Investicinis turtas (40 TAS: Investicinis turtas);
- Nematerialus turtas: 38 TAS.
- Atsargos: 2 TAS.

Kripto valiutų kaip piniginio turto apskaita:

Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad kripto valiuta turi būti apskaitoma kaip pinigai ir jų ekvivalentai, nes tai yra pinigų forma. Tačiau iš tiesų kripto valiutos negali būti laikomos lygiavertėmis gryniesiems pinigams. 5-ame VAS (5-asis verslo apskaitos standartas „Pinigų srautų ataskaita“, 2015) pinigų ekvivalentai apibrėžiami kaip „trumpalaikės likvidžios investicijos, kurios gali būti greitai iškeičiamos į tam tikras pinigų sumas ir kurių vertės pokyčio rizika yra nereikšminga“. Kripto valiutos yra labai nepastovios, negali būti lengvai konvertuojamos į grynuosius pinigus kaip kiti pinigų ekvivalentai, nes jų priėmimas vis dar yra problema. Dėl šios priežasties kripto valiutos neatitinka grynųjų pinigų ir pinigų ekvivalentų apibrėžimo. Tačiau nepaisant kripto valiutų kaip pinigų sąvokos neatitikimo, nėra draudžiama kripto valiutas vertinti kaip piniginių turtą (TFAAK, 2019). A. Hartley (2019) teigia, jog subjektas, kuris pasirenka kripto valiutas apskaityti kaip piniginių turtą, visų pirma turėtų įvertinti kripto valiutų tikrąją vertę, o jeigu į kripto valiutos įsigijimo išlaidas yra įskaitomos ir pirkimo išlaidos, jos pelno (nuostolių) ataskaitoje turėtų būti vertinamos kaip sąnaudos, o balanse pateikiama tikroji vertė įsigijimo dieną.

Kripto valiutų kaip finansinio turto apskaita:

Taip pat intuityviai gali atrodyti, kad kripto valiuta turėtų būti apskaitoma kaip finansinis turtas, vertinamas tikrąja verte pagal 9-ąjį TFAS (9-asis tarptautinės finansinės atskaitomybės standartas „Finansinės priemonės“, 2014). Tačiau kripto valiutos neatitinka ir finansinio turto apibrėžimo. Kripto valiuta nėra nei skolos vertybinis popierius, nei nuosavybės vertybinis popierius, nes jis neatspindi subjekto nuosavybės teisės.

Kripto valiutų kaip investicinio turto apskaita:

Kai kripto valiuta lyginama su investicinio turto apibrėžimu, ji atitinka tik vieną kriterijų t. y., turtas dėl kapitalo vertės padidėjimo, bet neatitinka investicinio turto apibrėžimo, nes kripto valiuta nėra nuosavybė (Morozova et al., 2020). Taigi, kripto valiuta pagal TFAAK nėra investicinis turtas ir neturėtų būti apskaitomas pagal 40-ąjį Tarptautinės apskaitos standartą „Investicinis turtas“ (2003).

Kripto valiutų kaip nematerialaus turto apskaita:

„Nematerialusis turtas – nepiniginis vienetas, kuris neturi jokio fizinio pavidalo“ (38-asis tarptautinės apskaitos standartas „Nematerialusis turtas“, 2004). Nematerialusis turtas gali būti identifikuojamas tik jeigu jis gali būti aiškiai atskiriamas. Todėl kripto valiutas galima priskirti nematerialiam turtui, nes jas galima atskirti nuo turėtojo ir parduoti arba perleisti atskirai, taip pat kripto valiutos neturi materialinės išraiškos. N. Klopper ir S. M. Brink (2023) teigimu, daugelis kripto valiutų gali atitikti nematerialiojo turto apibrėžimą, todėl jos patenka į 38-ojo Tarptautinio apskaitos standarto „Nematerialusis turtas“ (2004) taikymo sritį ir gali būti apskaitomos kaip nematerialusis turtas. Kripto valiuta, kuriai taikomas 38 Tarptautinės apskaitos standartas „Nematerialusis turtas“ (Klopper ir Brink, 2023) ir kurią galima pripažinti, iš pradžių gali būti vertinama savikaina. Vėliau kripto valiuta gali būti išmatuota arba savikaina (t. y. savikainos metodas), arba tikrąja verte (t. y. perkainojimo metodas). Tikėtina, kad kripto valiutos būtų kvalifikuojamos kaip neapibrėžtos nematerialios vertybės, jeigu nėra veiksmių, rodančių apibrėžtą naudingą tarnavimo laiką.

Kripto valiutų kaip atsargų apskaita:

N. Klopper ir S. M. Brink (2023) teigimu, tam tikromis aplinkybėmis ir atsižvelgiant į įmonės verslo modelį, gali būti tikslinga kripto valiutas apskaityti pagal 2 TAS „Atsargos“ (2003). Remiantis M. Luo ir S. Yu (2022) nuomone, jeigu ūkio subjektas nori kripto valiutas apskaityti kaip atsargas, visų pirma privalo įvertinti, jog įsigytos kripto valiutos bus laikomos pardavimui įprastomis verslo sąlygomis. Šiuo tikslu kripto valiuta gali būti vertinama savikaina arba grynąja galimo realizavimo verte, atsižvelgiant į tai, kuri yra mažesnė, kaip ir visos kitos atsargos.

Taigi, galima daryti išvadą, jog kripto valiutų apskaita nėra paprasta, kaip gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio. Kadangi šiuo metu neegzistuoja joks TFAS standartas, nurodantis konkrečių kripto valiutų apskaitos metodiką, reikia vadovautis esamais apskaitos standartais, o tai sukelia tam tikrų iššūkių. Kaip teigia, C. Raiborn ir M. Sivitanides (2015), apskaitant kripto valiutas įmonės apskaitoje, gresia apgaulės rizika, ypač pažeidžiant tikrosios vertės nustatymą ir pajamų pripažinimo kriterijus. Atsižvelgiant į besikeičiančių kripto valiutų pobūdį ir skirtingus apskaitos standartus įvairiose jurisdikcijose, svarbu nuolat atnaujinti atitinkamas apskaitos gaires ir konsultuotis su apskaitos specialistais ar patarėjais, turinčiais patirties kripto valiutų apskaitos srityje, siekiant užtikrinti tikslų ir reikalavimus atitinkančią finansinę atskaitomybę.

Iki šiol daugelyje šalių, įskaitant Lietuvą, kripto valiutos nėra visiškai reglamentuotos nacionaliniais ar tarptautiniais apskaitos standartais. Pasak N. Kurauskienės, ir R. Subačienės (2020), yra išleistos kripto valiutos ir žetonų apskaitos rekomendacijos Lietuvoje bei didžiojo ketverto tarptautinių audito, apskaitos bei konsultacines paslaugas teikiančių įmonių šios valiutos apskaitos, TFAS aiškinimo komiteto išvalgos bei rekomendacijos, tačiau ir čia pateikiama, jog apskaitant kripto valiutą, visų pirma reikėtų vadovautis turto apskaitai keliamais reikalavimais. Todėl remiantis Lietuvos vyriausybės pateikta informacija kol nėra kripto valiutos teisinio reglamentavimo, gali registruoti internetinius atsiskaitymo sandorius atsižvelgdamos į tai, kaip tie sandoriai atspindi jų ekonominę veiklą.

Kripto valiutų pirminis pripažinimas, vėlesnis vertinimas ir pardavimas ar perleidimas gali būti vertinami pagal TFAS arba VAS, standartus, todėl toliau darbe bus pateikiama šių standartų palyginimas.

Remiantis asociacijos ACCA Think Ahead duomenimis (www.accaglobal.com), pagal Tarptautinius apskaitos standartus kripto valiuta apskaitoje apskaitoma, kaip atsargos pagal 2 (TAS), arba nematerialusis turtas pagal 38 (TAS) nuostatus. 2-asis (TAS) taikomas turtui, skirtam parduoti įprastomis verslo sąlygomis. Todėl šis standartas gali būti taikomas, jeigu turtas laikomas pardavimui, o ne investiciniais tikslais ir vykdant įprastinę įmonės veiklą (IFRS, 2019; Leopold et al, 2019). Jeigu kripto valiuta neatitinka 2-ojo TAS reikalavimų, reikėtų įvertinti, ar ji patenka į 38-ojo (TAS), kuris nustato nematerialiojo turto, apibrėžiamo kaip identifikuojamas nepiniginis turtas, neturintis fizinės esmės, pripažinimo ir vertinimo kriterijus.

2 Lentelė. Kriptovaliutos apskaitos reglamentavimas ir pateikimas finansinėse ataskaitose remiantis TFAS standartais (sudaryta remiantis Klopper ir Brink, 2023; Brink ir kt. 2023; IFRS, 2019; Leopold, ir kt. 2019; Belakurska V., 2023; Brukhanskyi ir Spilnyk, 2019)
Table 2. Cryptocurrency accounting regulation and presentation in financial statements based on IFRS standards (based on Klopper and Brink, 2023; Brink et al., 2023; IFRS, 2019; Leopold et al., 2019; Belakurska V., 2023; Brukhanskyi and Spilnyk, 2019).

Taikomas standartas	Pradinis įvertinimas	Vėlesnis vertinimas	Apskaitos vertės pokyčiai
Atsargos (2 TAS)	Įsigijimo Savikaina	Savikaina arba grynąja galimo realizavimo verte, atsižvelgiant į tai, kuri iš jų yra mažesnė.	Bet koks vertės sumažėjimas pripažįstamas sąnaudomis.
Atsargos (2 TAS) – prekių brokeris – prekybininko išimtis Savikaina	Įsigijimo Savikaina	Tikroji vertė mažesnė pardavimo išlaidos	Tikrosios vertės pokytis pripažįstamas Pelnu arba nuostoliais
Nematerialusis turtas (38-asis TAS)	Įsigijimo Savikaina	Savikaina atėmus sukauptą amortizaciją ir vertės sumažėjimą*	Pokyčiai, viršijantys savikainą – Kitos bendrosios pajamos Pokyčiai žemiau savikainos – Pelnas ir nuostoliai
Nematerialusis turtas (38-asis TAS) – perkainojimo modelis	Įsigijimo Savikaina	Vertė koreguojama atimant amortizaciją per laiką (jei tokia yra) ir nuostolius dėl vertės kritimo	Perkainojimo sumažėjimas pripažįstamas pelnu ar nuostoliais

Kaip matyti 2 lentelėje, pagal 38 TAS kriptovaliutos turtas gali būti vertinamas naudojant savikainos modelį arba perkainojimo modelį. Tačiau perkainojimo modelis gali būti taikomas tik tuo atveju, jeigu yra aktyvi tikrosios vertės nustatymo rinka. Kriptovaliutos yra apskaitomos savikaina, atėmus sukauptą amortizaciją ir vertės sumažėjimą. Įmonės, taikydamos šį metodą, turi nustatyti, ar turtas turi ribotą ar neribotą naudingo tarnavimo laiką. Atsižvelgiant į tai, kad kriptovaliutos laikui bėgant gali veikti kaip vertės kaupimas, jų naudingo tarnavimo laikas yra neribotas, o tai reiškia, kad turtui nebūtų taikomas metinis amortizacijos mokestis.

Pagal 38 TAS, nematerialusis turtas gali būti apskaitomas jo perkainota verte, nustatyta kiekvieno ataskaitinio laikotarpio pabaigoje. Norint taikyti šį metodą, turtą reikia patikimai įvertinti. Nors aktyvios nematerialiojo turto rinkos dažnai yra neįprastos, kai kriptovaliutomis prekiaujama biržoje, gali būti įmanoma pritaikyti perkainojimo modelį. Pelnas, gautas išgaunant ar parduodant kriptovaliutą, gali būti priskiriamas arba pajamoms, arba kapitalo priaugimui, remiantis specifiniais kriterijais. Pajamų apskaitos procesas vykdomas remiantis 15-uoju TFAS Pajamos pagal sutartis su klientais. (Klopper, Brink, 2023; Brink et al, 2023; IFRS, 2019; Leopold et al, 2019; Belakurska, 2023; Brukhanskyi ir Spilnyk, 2019).

Kriptovaliutos, remiantis TFAS, klasifikuojamos kaip atsargos, apskaitomos pagal savikainą arba grynąją galimo realizavimo vertę, ir yra vertinamos pagal mažiausią iš šių dviejų vertinimo būdų. Į kainą įeina tiesioginės išlaidos (pvz., kasybos išlaidos) ir atitinkama pridėtinųjų išlaidų dalis. Bet koks vertės sumažėjimas pripažįstamas sąnaudomis. Nors pagal 2-ąją TAS numatytasis traktavimas yra atsargų apskaita mažesne savikaina ir grynąja galimo realizavimo verte, standartas taip pat nurodo, kad toks traktavimas netaikomas prekių brokeriams-prekiautojams. Tokie prekybininkai pagal 2-ąją TAS privalo savo atsargas apskaityti tikrąja verte, atėmus pardavimo išlaidas, o vertės pokyčius pripažįstant pelnu / nuostoliais (Klopper ir Brink, 2023; Brink et al, 2023; IFRS, 2019; Leopold et al, 2019; Belakurska, 2023; Brukhanskyi ir Spilnyk, 2019; Salawu ir Moloi, 2018).

Pagal VAS 18, kriptovaliutos, priskirtos finansiniam turtui, turi būti įvertinamos pagal tikrąją vertę, ir šis vertinimas turi būti pateikiamas pelno (nuostolių) ataskaitoje. Kai rinkos ar kitos sąlygos neleidžia patikimai nustatyti kriptovaliutos vertės, ji registruojama pagal įsigijimo savikainą, atėmus vertės sumažėjimo sumą (žr. 3 lenelę) (Kriptovaliutos et al, 2018).

3 Lentelė. Kriptovaliutos apskaitos reglamentavimas ir pateikimas finansinėse ataskaitose remiantis VAS standartais sudaryta remiantis (<https://avnt.lrv.lt/lt/veiklos-sritys>; Kurauskienė, N., ir Subačienė, R. 2020; Kriptovaliutos ir apskaita 2018)

Table 3. Cryptocurrency accounting regulation and presentation in financial statements based on VAS standards (based on <https://avnt.lrv.lt/lt/veiklos-sritys>; Kurauskienė, N., and Subaciene, R. 2020; Kriptovaliutos ir apskaita, 2018)

Taikomas standartas	Pradinis įvertinimas	Vėlesnis vertinimas	Apskaitinės vertės pokyčiai
Finansinis turtas (18 VAS)	Įsigijimo savikaina	įvertinama tikrąja verte įsigijimo savikainos ir tikrosios vertės skirtumą.	Tikrosios vertės pokytis turi būti rodomas tiesiogiai pelno (nuostolių) ataskaitoje
Finansinis turtas (18 VAS) jei nepavyksta nustatyti tikrosios vertės	Įsigijimo savikaina	įsigijimo savikainą atėmus vertės sumažėjimo sumą.	Pokyčiai, viršijantys savikainą – Kitos bendrosios pajamos Pokyčiai žemiau savikainos – Pelnas ir nuostoliai

Remiantis 3 lentelės duomenimis, pagal VAS 18, kai kriptovaliutą įsigyjate pirmą kartą su pardavimo tikslais, jos įsigijimo savikaina apskaitoje bus nustatyta pagal sumą, kurią sumokėjote už kriptovaliutą arba kitą turto vertę, jeigu tokia buvo naudojama mainams už kriptovaliutą. Kai kriptovaliuta yra perleidžiama arba parduodama už įprastinę ar kitą

valiutą, apskaitoje įvyksta trys svarbūs procesai: nurašoma kriptovaliuta, užregistruojami gauti pinigai ir sandorio rezultatas. Pagal VAS 22-ąjį punktą, kai kriptovaliutos vertė yra nustatoma užsienio valiuta, įvertinimas į finansinių ataskaitų valiutą turėtų būti atliekamas pagal įsigijimo dieną galiojusį valiutos kursą. Tai taikoma pirmą kartą, kai kriptovaliuta yra įtraukta į įmonės turtą.

Jeigu kriptovaliutą planuojate naudoti kaip atsiskaitymo priemonę, ji gali būti įtraukta į trumpalaikio turto sąskaitas. Nors kriptovaliutos, naudojamos atsiskaitymui, gali būti laikomos trumpalaikiu turtu, jos gali turėti daugiau savybių, kurios būdingesnės pinigams nei trumpalaikėms investicijoms. Kriptovaliutas apskaityti kaip kitas investicijas gali būti protingas sprendimas, ypač jeigu įmonės tikslas yra laikyti šias kriptovaliutas kaip investiciją, o ne kasdienio naudojimo pinigų (Kriptovaliuta ir apskaita 2018; Kurauskienė ir Subačienė, 2020).

Toliau (žr. 4 lentelę) pateikta kriptovaliutos apskaitos skirtumai remiantis tarptautiniais ir nacionaliniais apskaitos standartais.

4 Lentelė. Kriptovaliutos apskaitos reglamentavimas ir pateikimas finansinėse ataskaitose remiantis TFAS ir VAS standartais skirtumai (sudaryta remiantis <https://avnt.lrv.lt/lt/veiklos-sritys>; Kurauskienė, N., ir Subačienė, R. 2020; Kriptovaliutos ir apskaita 2018; Klopper ir Brink, 2023; Brink ir kt. 2023; IFRS, 2019; Leopold, ir kt. 2019; [Belakurska V.](#), 2023; Brukhanskyi ir Spilnyk, 2019)

Table 4. The difference between regulation of cryptocurrency accounting and presentation in financial statements based on IFRS and VAS standards (based on <https://avnt.lrv.lt/lt/veiklos-sritys>; Kurauskienė, N., and Subaciene, R. 2020; Kriptovaliutos ir apskaita 2018; Klopper and Brink, 2023; Brink et.al. 2023; IFRS, 2019; Leopold et.al., 2019; [Belakurska V.](#), 2023; Brukhanskyi and Spilnyk, 2019)

	TFAS	VAS
Taikomas standartas	Atsargos (2 TAS) Nematerialusis turtas (38 TAS)	Finansinis turtas (18 TAS)
Pradinis įvertinimas	Įsigijimo savikaina	Įsigijimo savikaina
Vėlesnis vertinimas	Tikrąja verte; Įsigijimo savikaina	Tikrąja verte; Įsigijimo savikaina
Pateikiama pelno nuostolio ataskaitoje	Pokyčiai, viršijantys savikainą – Kitos bendrosios pajamos Pokyčiai žemiau savikainos – Pelnas ir nuostoliai	Pokyčiai, viršijantys savikainą – Kitos bendrosios pajamos Pokyčiai žemiau savikainos – Pelnas ir nuostoliai
Balanse	Ilgalaikis turtas-Prestižas Trumpalaikis turtas- Atsargos	Trumpalaikis turtas-Kitos investicijos

Apibendrinant galima teigti, kad kriptovaliutos apskaita nėra paprasta, kaip gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio. Kadangi šiuo metu neegzistuoja jokie TFAS ir VAS standartai, kurie reglamentuoja kriptovaliutos apskaitą, pagal rekomendacijas apskaitant kriptovaliutą reikia remtis esamais apskaitos standartais. Vis dėlto, įžvalgos pagal TAS ir VAS yra skirtingos. Pagal VAS ir TAS gali turėti skirtingus požūrius į kriptovaliutas, klasifikuodami jas kaip finansinį turtą arba nematerialųjį turtą.

Išvados

1. Kriptovaliuta apibrėžiama kaip naujausia skaitmeninės valiutos forma, kuri egzistuoja internete ir yra prieinama naudoti kaip kredito ar debeto kortelė. Kriptovaliuta yra decentralizuota, skaitmeninė, anonimiška, saugi ir turi ribotą tiekimą. Tai technologinis išradimas, kuris greitai išpopuliarėjo ir yra apsaugotas blokų grandinės technologija. Kiekviena kriptovaliuta gali turėti unikalius bruožus ir funkcijas, tačiau jos bendrosios savybės leidžia jas naudoti kaip alternatyvą tradicinei valiutai.

2. Neegzistuojantis joks apskaitos standartas, nurodantis konkrečią kriptovaliutų apskaitos metodiką, priverčia buhalterius susidurti su sunkumais, nes jie priversti vadovautis esamais apskaitos standartais. Siekiant teisingos kriptovaliutų apskaitos, privalu tinkamai įvertinti, kuriai turto grupei jas priskirti pagal jos pobūdį ir paskirtį. Kriptovaliutos gali būti klasifikuojamos kaip nematerialusis turtas, finansinis turtas arba atsargos, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes ir ketinimą laikyti kriptovaliutą. Taigi, svarbiausios problemos kriptovaliutų apskaitoje apima ne tik specifinio standarto trūkumą, bet ir neaiškumą dėl kriptovaliutų klasifikacijos, vertinimo, operacijų registravimo bei atskleidimo. Be to, technologijos sudėtingumas ir kriptovaliutų specifika apskaitą daro sudėtingą ir reikalauja specialių žinių bei patirties.

3. Kadangi Lietuvoje ir kitose šalyse kriptovaliutos dar nėra visiškai reglamentuotos nacionaliniais ar tarptautiniais apskaitos standartais, yra išleistos rekomendacijos ir įžvalgos dėl šios valiutos apskaitos. Kriptovaliutos gali būti vertinamos tiek pagal TAS, tiek pagal VAS. Tačiau abu šie standartai, kalbant apie kriptovaliutų apskaitą, turi savo ypatumus: pagal TAS kriptovaliutos klasifikuojamos kaip atsargos, vertinamos pagal savikainą arba grynąją galimo realizavimo vertę bei nematerialųjį turtą, o tuo tarpu pagal VAS kriptovaliutos vertinamos pagal tikrąją vertę, priskiriant jas finansiniam turtui. Abu šie standartai nurodo skirtingus požūrius į pajamų ir pelno apskaitą iš kriptovaliutų sandorių.

Šis tyrimas turi apribojimų. Tyrimas atliktas tik teoriniu pagrindu, lyginant TFAS ir VAS apskaitos standartus kriptovaliutų atžvilgiu. Tyrimas galėtų būti išplėtotas empiriniu tyrimu, kuris apimtų įmonių praktiką ir patirtį kriptovaliutų apskaitos srityje. Toks tyrimas leistų išvystyti geresnį supratimą apie kriptovaliutų apskaitą ir identifikuoti problemas, su kuriomis susiduriama apskaitant kriptovaliutas praktikoje. Taip pat tolimesnės tyrimo alternatyvos gali būti nukreiptos į tarptautinį kriptovaliutų apskaitos palyginimą: toks tyrimas padėtų išryškinti tarptautinius skirtumus ir panašumus bei galėtų pasiūlyti tarptautines gaires ir standartus.

Literatūra

1. Belakurska, V. 2023. Accounting For Cryptocurrencies: Answering Questions You Might Have About Cryptocurrency Accounting.
2. Blystone, D. 2023. Bitcoin vs. Credit card transactions: what's the difference? Prieiga per internetą: <https://www.investopedia.com/articles/forex/042215/bitcoin-transactions-vs-credit-card-transactions.asp>
3. Brink, Sophia M., Steenkamp, G. 2023. Using accounting theory to develop a theoretical model for credit card rewards programme transactions. *Journal of Applied Accounting Research*
4. Brukhanskyi, R., Spilnyk, I. 2019. Cryptographic objects in the accounting system. In *2019 9th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT)*, p. 384–387, IEEE.
5. Cumming, D. J., Johan, S., Pant, A. 2019. Regulation of the crypto-economy: Managing risks, challenges, and regulatory uncertainty. *Journal of Risk and Financial Management*, Vol. 12(3), p. 126.
6. Corbet, S. (Ed.). 2021. *Understanding cryptocurrency fraud: The challenges and headwinds to regulate digital currencies* (Vol. 2). Walter de Gruyter GmbH & Co KG.
7. Dupuis, D., Gleason, K. 2020. Money laundering with cryptocurrency: open doors and the regulatory dialectic. *Journal of Financial Crime*, Vol. 28(1), p. 60–74.
8. Frankenfield, J. 2023. Cryptocurrency explained with pros and cons for investment. Prieiga per internetą: <https://www.investopedia.com/terms/c/cryptocurrency.asp>
9. Gezginci, H. K. 2021. Factors determining the price of cryptocurrencies, p. 5–6.
10. Hartley, A. 2019. Financial reporting of cryptocurrency.
11. Holders of crypto assets, 2019. EY Global IFRS. Prieiga per internetą: https://www.ey.com/en_cn/ifrs-technical-resources/accounting-by-holders-of-crypto-assets-updated-september-2019.
12. Khan, M. Z., Ali, Y., Sultan, H. B., Hasan, M., Baloch, S. 2020. Future of currency: a comparison between traditional, digital fiat and cryptocurrency exchange mediums. *International Journal of Blockchains and Cryptocurrencies*, Vol. 1(2), p. 206–224.
13. Kurauskienė, N., Subačienė, R. 2020. Evaluation of alternatives of cryptocurrency accounting. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika*, (22).
14. Kripto valiuta ir apskaita. 2018. Prieiga per internetą: <https://avnt.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/apskaita-1/verslo-apskaitos-standartai/kripto-valiuta-ir-apskaita>
15. Klopper, N., Brink, S. M. 2023. Determining the Appropriate Accounting Treatment of Cryptocurrencies Based on Accounting Theory. *Journal of Risk and Financial Management*, Vol. 16(9), p. 379.
16. Leopold, R., Vollman, P. 2019. In depth: A look at current financial reporting issues.
17. Luo, M., Yu, S. 2022. Financial reporting for cryptocurrency. *Review of Accounting Studies*, p. 1–34.
18. Murray, J. 2018. The coming world of blockchain: A primer for accountants and auditors. *The CPA Journal*, Vol. 88(6), p. 20–27. Prieiga per internetą: <https://www.proquest.com/openview/dbff29c864a7b8b140647577be3f2c6e/1?pq-origsite=gscholar&cbl=41798>
19. Murthy, S.S.N. 2018. Bitcoin—the high volatile crypto currency. *Sansmaran Research Journal*, 1-15. Prieiga per internetą: <https://www.proquest.com/openview/54514a43dcedb6410ad87886b5b256ec/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2046061>.
20. Morozova, T., Akhmadeev, R., Lehoux, L., Yumashev, A. V., Meshkova, G. V., Lukiyanova, M. 2020. Crypto asset assessment models in financial reporting content typologies. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, Vol. 7(3), p. 2196.
21. Ozturk, L., Sulungur, E. 2021. The regulation problem of cryptocurrencies. *University of South Florida (USF) M3 Publishing*, Vol. 5, p. 101.
22. Procházka, D. 2018. Accounting for bitcoin and other cryptocurrencies under IFRS: A comparison and assessment of competing models. *The International Journal of Digital Accounting Research*, Vol. 18(24), p. 161–188.
23. Raiborn, C., Sivitanides, M. 2015. Accounting issues related to Bitcoins. *Journal of Corporate Accounting & Finance*, Vol. 26(2), p. 25–34.
24. Sigler, K. 2018. Crypto-jacking: how cyber-criminals are exploiting the crypto-currency boom. *Computer Fraud & Security*, Vol. 9, p.12–14. Prieiga per internetą: <https://www.magonlineibrary.com/doi/abs/10.1016/S1361-3723%2818%2930086-1>.
25. Smith, S. S., Petkov, R., Lahijani, R. 2019. Blockchain and Cryptocurrencies—Considerations for Treatment and Reporting for Financial Services Professionals. *International Journal of Digital Accounting Research*, Vol. 19.
26. Subačius, A., Subačienė, R. 2019. Kripto valiuta: privalumai ir trūkumai. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika*, Vol. 19.
27. Venter, H. 2016. Digital currency—A case for standard setting activity. *A perspective by the Australian Accounting Standards Board (AASB)*. Prieiga per internetą: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/meetings/2018/may/eeg/ap2d-digital-currencies-paper.pdf>.
28. Volosovych, S., Baraniuk, Y. 2018. Tax control of cryptocurrency transactions in Ukraine. *Banks & bank systems*, Vol. 13, Iss. 2, p. 89–106.

REGULATION OF CRYPTOCURRENCY ACCOUNTING BASED ON IFRS AND VAS ACCOUNTING STANDARDS

Summary

The article examines the financial accounting of cryptocurrencies, based on both Generally Accepted Accounting Principles (GAAP) and International Financial Reporting Standards (IFRS). It discusses different perspectives and recent actions taken by accounting standard-setting bodies related to cryptocurrencies. Additionally, the article evaluates the differences in cryptocurrency accounting under GAAP and IFRS accounting standards. The research findings indicate that accounting peculiarities vary between GAAP and IFRS; however, in the absence of a specific accounting standard specifying a particular cryptocurrency accounting method, accountants may choose which accounting standard to follow, considering the nature and purpose of the cryptocurrencies. Understanding the financial and valuation implications of these new virtual assets is vital for future accounting research and professional practice.

Keywords: Cryptocurrency, accounting, international financial reporting standards, Generally accepted accounting principles, blockchain, Bitcoin.